

7
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Педагогічні науки

Том ХУІІІ

Логос 2002

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

ТОМ XVIII

Педагогічні науки

Логос 2002

ББК 74.6
ISBN 966-581-318-8

Редакційна колегія:

А.Й.Капська – доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор), Л.І.Міщик – доктор педагогічних наук, професор,
Л.Ф.Нечепоренко – доктор педагогічних наук, професор,
В.М.Оржеховська – доктор педагогічних наук, професор, С.О.Сисоєва – доктор педагогічних наук, професор

Збірник затверджений Постановою Президії Вищої Атестаційної Комісії України (Бюлетень ВАК України № 5 за 1999 рік) як наукове видання, в якому можуть публікуватися основні результати дисертаційних досліджень за спеціальностями педагогічної науки

Збірник статей пропонує результати досліджень і експериментальної роботи, здійсненої авторами з проблем соціального становлення особистості. У статтях розкривається педагогічний, психологічний та соціальний аспекти, які обумовлюють актуалізацію поставленої проблеми і допомагають її вирішувати на сучасному етапі розвитку суспільства і психолого-педагогічної науки. Для викладачів, науковців, аспірантів, студентів і вчителів.

Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А.Й. Капської. Том XVIII. – К.: Логос. 2002. – 233 с.

ISBN 966-581-318-8

Рекомендований вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

© Редакційна колегія
© Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
© Автори статей
© Логос

Плотніков П.В.

Організаційно-педагогічні основи та програмно-цільові принципи управління прискорення соціалізації студентської молоді _____

Шевнюк О.Л.

Принципи культурологічної освіти майбутнього вчителя _____

Романовський О.Г., Резнік С.М.

Багаторівнева модель структури розуміння студентами навчальної Інформації _____

Голівер Н.О.

Оптимізація навчально-пізнавальної діяльності студентів в умовах застосування комп'ютерів _____

Новікова В.В.

Сутність інноваційних технологій в освіті _____

Баб'як Ж.

✓ Організація соціально-виховного процесу у вищому навчальному закладі _____

Федорченко В.К.

Підготовка кадрів до професійної діяльності у сфері туризму в контексті педагогічного процесу _____

Алексєєва О.В.

Громадянське виховання - провідна тенденція освіти при підготовці вчителів у сучасній Франції _____

Сеґеда Н.А.

Професійна індивідуальність вчителя музики _____

ІІІ. ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ТА ПРОФТЕХОСВІТИ

✓ **Сердюк О.С.**

Соціальне виховання учнів як педагогічна проблема _____

Момот В.М.

Ділова українська мова у технікумах і коледжах технічного профілю: проблеми і перспективи _____

5. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Документы и материалы. – М.: Просвещение, 1989. – 203 с.
6. Лысова Е. Б., Стиес Т. Р. Франция // Проблемы педагогического образования в капиталистических странах (США, Англия, Франция). – М.: НИИ ОПАПН СССР, 1986. – 161 с.
7. Kessler A. La Conception éducative de l'école. Ecole traditionnelle // Ecole nouvelle. – Fribourg: Editions Universitaires. 1999. – 154 p.

Аннотация

В статье раскрывается роль гражданского воспитания в современной Франции как ведущей тенденции образования при подготовке учителей.

Н.А.Сера
м.Мелітополь

ПРОФЕСІЙНА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Результатом демократичних перетворень, які відбуваються в сучасному суспільстві, є перенесення в освітніх системах акцентів з масових педагогічних явищ на особистість суб'єктів педагогічного процесу, вивчення можливостей та умов їх індивідуального розвитку і самореалізації на різних етапах життєдіяльності.

Тенденція індивідуальної особистісної орієнтації освітніх систем України виявляється і в педагогічній освіті, а саме – в її гуманізації та гуманітаризації. Метою особистісно орієнтованої гуманної освіти в умовах розвитку української державності є підтримка й розвиток Людини, створення для неї умов опанування механізму самореалізації.

Вітчизняний педагогічний досвід свідчить, що існуюча нині система педагогічної освіти не готова до вирішення проблеми забезпечення розвитку

професійної індивідуальності майбутнього вчителя, спрямованого на її реалізацію в педагогічній діяльності, оскільки в процесі професійно-педагогічної підготовки мають перевагу освітні технології, які здебільшого спрямовані на формування нормативно-рольового ставлення до обраної майбутньої професії, підготовку вчителя-предметника до трансляції основ наукових знань.

Сучасна система підготовки майбутнього вчителя музики наочно демонструє суперечність між професією і спеціальністю, що виявляється в орієнтації студентів не на професію вчителя, а на предметну спеціалізацію. Зазначена тенденція виявляється в ізольованому функціонуванні загальнокультурного, спеціально-предметного і психолого-педагогічного блоків професійної підготовки, що спричинено побудовою змісту двох перших блоків поза контекстом педагогічної діяльності й негативно впливає на досягнення мети особистісно орієнтованої освіти – розвитку професійної індивідуальності вчителя музики, яка є виявом цілісної особистості.

З цих позицій актуальним стає пошук найбільш оптимального варіанту органічної єдності рольового та індивідуального: вчитель музики, який усвідомлює і приймає вимоги суспільства до педагогічної діяльності, любить дітей і свій предмет, олюднею обрану соціально-професійну роль, розширює її межі шляхом самореалізації в цій діяльності на рівні педагогічної творчості, педагогічної майстерності, професійно-педагогічної культури.

Професійна індивідуальність вчителя є вищою характеристикою діяльного, творчого педагога. Саме за ступенем усвідомлення вчителем своєї професійної індивідуальності здійснюваний ним навчально-виховний процес набуває індивідуально-неповторних рис. У процесі педагогічної взаємодії педагог транслює свою індивідуальність, реалізуючи потребу бути особистістю і, тим самим, формує відповідну потребу й здібність в учня, а може надає об'єктивності власній суб'єктивній сутності.

Професійна індивідуальність вчителя є цілісним складноорганізованим утворенням, тому виокремлення певних її рівневих ознак має умовний теоретичний характер. Так, базову основу професійної індивідуальності вчителя музики складають його індивідні (психофізіологічні) властивості, тобто темперамент, особливості пізнавальних процесів, емоційно-вольова сфера, здоров'я тощо. До психофізіологічних основ у структурі професійної індивідуальності належать задатки і здібності, які зумовлюють сферу виявлення. Загальновизнаним є те, що успішність діяльності людини залежить від її уявлень про власні здібності не менше, ніж від їх дійсної наявності. У цьому аспекті виключне значення мають знання майбутнього вчителя музики, не тільки власних музичних здібностей, але й з'ясування педагогічного потенціалу, адже "...учитель музики мусить бути митцем, і мислить як педагог, і педагогом, що відчуває як митець" [3:28].

Професійні якості вчителя, що обумовлюють його суб'єктність, виявляються у позитивній, особистісній, емоційно забарвленій, мотивованій позиції щодо учнів, їх діяльності та її результатів; спрямованості інтересів на особистість учня у сполученні з прагненням бути корисним; високою компетентності і професіоналізмі, що забезпечує можливість своєчасно сприяти особистісному розвитку школярів у будь-яких ситуаціях. Такі вчителів відрізняє, перш за все, ставлення до педагогічної діяльності як до покликання, вони усвідомлюють властивості своєї особистості і враховують їх при доборі педагогічних засобів.

Незважаючи на важливість психофізіологічної основи як базового рівня професійної індивідуальності вчителя музики, визначальну роль у формуванні відіграє особистісно-суб'єктний рівень, який виступає сутнісною основою і включає систему особистісних і професійно значущих властивостей та відношень, рівень детермінації і засіб самореалізації у професійному середовищі.

Система інтелектуально-вольових та емоційно-оціночних відношень до світу виявляє позицію вчителя, яка має розглядатись у двох ракурсах – соціальному й професійному. Остання узагальнює зазначені вище значущі відношення вчителя та найбільш виявляється у ставленні до цілей, засобів педагогічної діяльності, до обраної професії. Так, вчитель для учнів може виступати в якості порадирика, інформатора, диктатора, друга, натхненника тощо. Кожна з перелічених професійних позицій вчителя може привести до позитивного або навпаки результату навчально-виховної діяльності, який безпосередньо залежить від його соціальної позиції, що корегується гуманістичною спрямованістю.

Особистісний компонент індивідуальності вчителя визначає характер і рівень професійної діяльності. Сутність особистості вчителя відбивається у змісті її значущих відношень. Ця система є багатоструктурним, багаторівневим утворенням, у яке входять: ставлення до дитини, до колег, до батьків учнів, до навчального предмету, педагогічної діяльності, педагогічної професії в цілому, до своїх особистісних і професійних властивостей. Інтегруючим моментом у системі професійно значущих відношень учителя музики є ставлення до педагогічної професії в цілому, з домінуванням особистісного усвідомлення і прийняття її, які є умовами реалізації індивідуальних музично-педагогічних здібностей.

Суб'єктний компонент індивідуальності вчителя музики визначає стратегію професійної самореалізації, сутність якої концентрується у глибоких ідейних переконаннях у необхідності власної професійної діяльності; знаннях не тільки власного музично-виконавського та професійно-педагогічного потенціалу, але й в уміннях раціональної само-детермінації, гуманістичного цілепокладання, орієнтованого на взаєморозвиток суб'єктів педагогічної взаємодії; здатності до виявлення творчої ініціативи та професійної відповідальності за її виявлення, до

альтруїстичної просвітницької діяльності; ставленні до власного музичного покликання як до місії, спрямованої на відродження духовності нації.

Індивідуальна духовна культура вчителя виявляється у творчій самовідданості, яка не відбуватиметься без потенціальних й актуальних волевих якостей. Ця думка обґрунтовується тим, що реалізація власного творчого потенціалу у професійно-педагогічній діяльності вчителя музики вимагає гармонічного узгодження зовні заданих соціальних цілей музичного виховання школярів з особистісних професійних цілей педагога. Гуманістично спрямоване професійне самоствердження безпосередньо пов'язано із служінням суспільству. Отже, розвинута воля сприяє об'єктивації як індивідуального внеску в педагогічну діяльність, що має природу альтруїстичного вчинку, відповідає сутності людського буття та визначається модусом служіння найвищій формі становлення особистості у процесі професіоналізації. "Мотиви, що лежать поза особистістю (гроші, кар'єра, престиж, чужа воля тощо), а її прагнення, настійлива внутрішня потреба спонукає до самореалізації. Самореалізація в цьому розумінні виступає як безкорислива діяльність" [1:137].

У цьому контексті визначальною характеристикою вияву професійної індивідуальності вчителя музики виступає соціальна активність, спонукувана внутрішніми регуляторами його поведінки, зокрема, професійне самосвідомістю, добровільністю й потребою самоздійснення у педагогічній діяльності, що виявляється у його творчій самодіяльності. Остання відбивається у активну, свідому, власно ініційовану реалізацію свого професійного потенціалу у вигляді індивідуального внеску в педагогічну діяльність, результатом якого є взаєморозвиток суб'єктів навчально-виховного процесу.

Індивідуальний внесок вчителя музики відбувається шляхом концентрації його професійного потенціалу на втіленні гуманістично спрямованої мети професійної діяльності. Виявами індивідуального внеску вчителя музики у навчально-виховний процес є творче вдосконалення змісту

предмета "Музика", орієнтоване на особистісний розвиток учнів; створення креативного середовища, в якому є можливість пізнати власні музично-педагогічні творчі здібності і створити відповідні умови для самопізнання власних творчих здібностей учнями; створення та реалізація особистісно орієнтованих технологій музичного-виховання, що надають можливість творчого самовиявлення шляхом використання музичного мистецтва як засобу взаєморозвитку суб'єктів цього процесу.

Проявом особистісно-суб'єктного рівня професійної індивідуальності вчителя музики є прагнення до професійно-педагогічного самовдосконалення, яке ґрунтується на систематичному аналізі процесу і результатів власної музично-педагогічної діяльності, потреба у самоосвіті, вироблення власної методики професійної діяльності, готовність до систематичного особистісного і професійного саморозвитку. Виявлення і саморозвиток особистості вчителя зумовлені вміннями займати чітку і активну громадську позицію, протистояти труднощам своєї професії в ім'я її соціальної і людської значущості; реалізовувати педагогічні здібності; регулювати свій емоційний стан, надаючи йому конструктивного характеру; визначати і використовувати позитивні природні дані; сприймати позитивні можливості учнів і тим самим сприяти укріпленню своєї життєстверджуючої "Я-концепції"; опанувати високі еталони праці вчителя (педагогічну майстерність); здійснювати творчий пошук, переходити від рівня педагогічної майстерності до власного новаторського рівня. Зазначені вміння є операційно-діяльними характеристиками суб'єктного рівня професійної індивідуальності вчителя.

Спираючись на визнання творчого характеру педагогічної праці більшістю дослідників сутності педагогічної діяльності, професійний потенціал вчителя може бути реалізований шляхом включення у педагогічну працю як справу свого життя, віддачу власних сутнісних сил добровільно

свідомо обраній для самореалізації професійній педагогічній життєдіяльності.

Найвищою характеристикою цілісності професійної індивідуальності вчителя музики є потреба у професійній самореалізації, предметом якої виступає індивідуальний професійно-педагогічний потенціал. Проявом цього потенціалу є самовідданість, що має творчо-самодіяльну природу, характеризує вчителя музики як суб'єкта педагогічної творчості, творчу особистість і вищий особистісно-суб'єктний рівень його професійної індивідуальності, в якій концентруються прагнення до повного втілення індивідуального професійного потенціалу і потенційна готовність до нестандартно-продуктивно-перетворюючої педагогічної діяльності. Адже, за онтологічною сутністю "професійний потенціал як явище психологічного життя особистості відповідає безпосередності самобуття мати й реалізувати власне покликання і призначення, це генералізована властивість особистості розкривати сутність "Я" у здійсненні "життєвої справи" – соціально цінної діяльності, яка міститься у тій чи іншій професії" [2:81].

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998.
2. Маноха І.П. Профессиональный потенциал личности: опыт онтологического исследования: Дис.канд.психол.наук: 19.00.01. – К., 1993.
3. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти. – К.: Муз. Україна, 1982.

Аннотація

В данній статті пропонується теоретична структура професійної індивідуальності учителя музики, дається описове уявлення її основопологаючих рівнів і характеристика їх елементів.